

ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Μικρά Ασία και αμφισβήτηση της Ιστορίας

Του Βλάση Αγτζίδη

16.09.2001 • 08:00

Πηγή: <https://www.kathimerini.gr/society/100596/mikra-asia-kai-amfisvitsi-tis-istorias/?fbclid=IwAR0ynScLYzFpdlvk2hO3MDHcgZoEDCTFOVImThWmvNffo-e69BD-Ioj21xo>

Η προσπάθεια αμφισβήτησης της γενοκτονίας των Ελλήνων στη Μικρά Ασία που έγινε πριν από λίγο καιρό και η εκκρεμότητα του προεδρικού διατάγματος που ενεργοποιούσε τον νόμο, που ομόφωνα ψήφισε η Βουλή των Ελλήνων, ανέδειξε πλήθος προβλημάτων. Μερικά από τα προβλήματα αυτά συνδέονται με την έλλειψη σεβασμού προς το δημοκρατικό πολίτευμα και τις αποφάσεις της Βουλής, άλλα συνδέονται με τη δυνατότητα κύκλων, που λειτουργούν με παρακρατικούς όρους, να υπαγορεύουν τη συμπεριφορά της πολιτείας. Σημαντικά όμως είναι και τα προβλήματα που σχετίζονται με τη δυνατότητα της σύγχρονης Ελλάδας και της ιστοριογραφικής επιστήμης, να αντιμετωπίσει με υπευθυνότητα μεγάλα ζητήματα, όπως η γενοκτονία των Ελλήνων -αλλά και των υπόλοιπων χριστιανικών ομάδων της νεοτουρκικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας- από τον τουρκικό εθνικισμό. Στην Ελλάδα φάνηκε να επικρατεί η τάση της άρνησης της Ιστορίας, η οποία τα τελευταία χρόνια συγκροτεί ένα ευρύτερο ρεύμα ιστορικών αναθεωρήσεων.

Η αναθεωρητική στάση επί της Ιστορίας εμφανίζεται τα τελευταία χρόνια ως απόπειρα αμφισβήτησης των γενοκτονιών που διέπραξαν αυταρχικές εξουσίες κατά εθνικών μειονοτήτων και άλλων κοινωνικών ομάδων. Η πιο πρόσφατη αναθεωρητική σχολή είναι αυτή που αμφισβητεί το Ολοκαύτωμα των Εβραίων και συνδέεται είτε με νεοναζιστικούς κύκλους, είτε με τον αντισημιτικό ισλαμισμό. Χαρακτηριστική μορφή της σχολής αυτής υπήρξε ο Ροζέ Γκαροντί, πάλαι ποτέ θεωρητικός του ευρωκομμουνισμού, του ρεύματος δηλαδή που στη χώρα μας εξελίχτηκε στην λεγόμενη «εκσυγχρονιστική αριστερά».

Κρατικός αναθεωρητισμός

Σημαντική αναθεωρητική σχολή επίσης είναι αυτή που αμφισβητεί τη Γενοκτονία των Αρμενίων και εκφράζεται από λίγους Αμερικανούς πανεπιστημιακούς, οι οποίοι οικονομικά συνδέονται άμεσα με τις τουρκικές μυστικές υπηρεσίες.

Παλαιότερα, υπήρχε διαδομένη η τάση της κρατικής άρνησης της Ιστορίας, κυρίως σε χώρες που δημιουργήθηκαν από αποικισμό και χαρακτηρίστηκαν από την πολιτική εξόντωσης των ιθαγενών. Στην κατηγορία αυτή ανήκαν οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Αυστραλία, η Νότια Αφρική, καθώς και οι

παραδοσιακές αποικιακές χώρες, όπως η Μεγάλη Βρετανία, η Ρωσία, η Τουρκία, η Ιαπωνία, κ.ά. Στις περιπτώσεις αυτές, η επίσημη κρατική προπαγάνδα προσπαθούσε να υποβαθμίσει τη σημασία των γεγονότων και να δημιουργήσει στερεότυπα που θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την εξόντωση των «βάρβαρων απολίτιστων ιθαγενών». Στη νεοτουρκική περίπτωση είχε χρησιμοποιηθεί η έκφραση: «Τα έθνη που απέμειναν από παλιά στην Αυτοκρατορία μας μοιάζουν με ξένα και βλαβερά χόρτα που πρέπει να ξεριζωθούν».

Σήμερα, η πολιτική του κρατικού αναθεωρητισμού για τις περισσότερες από τις χώρες που αναφέρθηκαν, έπαψε να ισχύει και αντικαταστάθηκε από την παραδοχή του αρνητικού παρελθόντος, την πολυπολιτισμική προσέγγιση και τον πολιτισμό τους. Χώρες, όπως η Ρωσία, που βρίσκεται σήμερα σε ένα πολιτικό και κοινωνικό μεταίχμιο, γεγονότα των δύο περασμένων αιώνων που σχετίζονται με τη ρωσική επέκταση, κυρίως στον Νότο (Κριμαία, Καύκασος) και συνοδεύτηκαν από γενοκτονίες των γηγενών λαών, καλύπτονται ακόμα πίσω από τη φιλολογία του αντισλαμικού αγώνα.

Η πλέον έντονη περίπτωση οργανωμένης κρατικής πολιτικής αναθεώρησης της Ιστορίας μπορεί να εντοπιστεί σήμερα στην επίσημη Τουρκία, η οποία όχι μόνο δεν αποδέχεται τα δυσάρεστα γεγονότα του παρελθόντος, αλλά προσπαθεί να τα αντιστρέψει πλήρως. Έτσι, ισχυρίζεται και χρηματοδοτεί έρευνες που προσπαθούν να κατασκευάσουν Ιστορία και να αποδείξουν ότι οι Τούρκοι υπέστησαν γενοκτονία, είτε από τους Αρμένιους, είτε από τους Έλληνες του Πόντου.

Η νεοελληνική περίπτωση

Η προσπάθεια για κατηγοριοποίηση των περιπτώσεων άρνησης της Ιστορίας οδηγεί σε παράδοξα συμπεράσματα για την Ελλάδα. Η Ελλάδα συγκροτεί μια ιδιαίτερη κατηγορία χώρας, η οποία αρνείται τη δική της ιστορία και αποκρύπτει ή αμφισβητεί γενοκτονία που υπέστη μέρος του πληθυσμού της. Αποτελεί εξαιρετικά ενδιαφέρον θέμα μελέτης η μεγάλη διαφορά συμφερόντων μεταξύ κράτους -ως αυτονομημένου από την κοινωνία μηχανισμού- και των προσφυγικών ομάδων την επαύριο της Μικρασιατικής Καταστροφής. Ενδιαφέρον επίσης αποτελεί το γεγονός ότι εκείνη την εποχή και τα κόμματα της Αριστεράς είχαν την ίδια αντίληψη με τα συντηρητικά κόμματα (βλέπε το άρθρο: «Οι ευθύνες της Αριστεράς στο 1922», εφημ. «Η Καθημερινή», 21 Νοεμβρίου 1999, σελ. 31).

Για πρώτη φορά η παράδοση συγκάλυψης των γεγονότων που σχετίζονταν με τη Μικρασιατική Καταστροφή και τη γενοκτονία των ελληνικών πληθυσμών ανετράπη το 1994 με την αναγνώριση της γενοκτονίας στον Πόντο. Όμως η ολοκλήρωση της προσπάθειας των προσφυγικών οργανώσεων με τον νόμο του 1998 για τη γενοκτονία στο σύνολο της Μικράς Ασίας συνάντησε τη λυσσώδη

και ίσως επιτυχή αντίδραση των συγκεκριμένων κύκλων που εξέφραζαν τον παραδοσιακό ελλαδικό συντηρητισμό.

Η προσπάθεια αμφισβήτησης της γενοκτονίας των Ελλήνων στη Μικρά Ασία πλέκεται γύρω από ένα καμβά, που μοιάζει πολύ με αυτόν που χρησιμοποιούν οι Αμερικανοί πανεπιστημιακοί, που χρηματοδοτούνται από το τουρκικό κράτος. Καταρχάς η γενοκτονία, είτε των Ελλήνων, είτε των Αρμενίων, δικαιολογείται με το πρόσχημα ότι αποτελεί σύμπτωμα του εθνικισμού και του έθνους – κράτους, ότι υπάρχει αμοιβαιότητα στις αγριότητες και δικαιολογημένη αντίδραση στην κατοχή της Σμύρνης από τα ελληνικά στρατεύματα. Οι «αρνητές» των ιστορικών γεγονότων αποκρύπτουν πλήρως το γεγονός της ύπαρξης πρόθεσης του νεοτουρκικού κράτους για εξόντωση των χριστιανικών πληθυσμών, επίσημα δηλωμένης από το 1911, οκτώ ολόκληρα χρόνια πριν από την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη. Αποκρύπτουν επίσης τον πραγματικό αριθμό των θυμάτων, που στην πλέον συντηρητική καταμέτρηση ξεπερνά τις οκτακόσιες χιλιάδες με βάση τη μελέτη Κιτρομηλίδη – Αλεξανδρή. Ότι η γενοκτονία είχε ήδη ξεκινήσει από το 1915 με πεντακόσιες χιλιάδες θύματα περίπου μέχρι το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, όπως προκύπτει από τη «Μαύρη Βίβλο» του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Ότι η ελληνική επέμβαση ήταν συνέχεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και υπήρξε απόφαση των νικητών της Αντάντ. Ότι τη συγκεκριμένη ιστορική στιγμή, αναδιατασσόταν πλήρως ο γεωπολιτικός χάρτης της περιοχής μας με την κατάρρευση και τη διάλυση της πολυεθνικής και μουσουλμανικής Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ότι ο μετασχηματισμός του πολυεθνικού οθωμανικού χώρου σε τουρκικό εθνικό αποτελούσε βιασμό της φυσικής και ιστορικής παράδοσης των επιμέρους περιοχών. Για την αναγκαιότητα απελευθέρωσης των υπόδουλων εθνών, είχε γράψει με έναν εξαιρετικά διορατικό τρόπο η Ρόζα Λούξεμπουργκ: «Η σημερινή μας θέση στο Ανατολικό Ζήτημα είναι να αποδεχτούμε τη διαδικασία διάλυσης της Τουρκίας σαν μια υπαρκτή πραγματικότητα και να μην κάνουμε τη σκέψη ότι θα μπορούσε ή έπρεπε κανείς να τη σταματήσει και να εκδηλώσουμε στους αγώνες για αυτοδιάθεση των χριστιανικών εθνών την απεριόριστη συμπαράστασή μας».

Ο νέος Φρόνιχος

Ίσως το πλέον συμβολικό παράδειγμα για τις προσπάθειες συγκάλυψης της Μικρασιατικής Γενοκτονίας υπήρξε η πορεία της ταινίας «1922» του γνωστού σκηνοθέτη Νίκου Κούνδουρου. Η περιπέτεια της συγκεκριμένης ταινίας αποτελεί την πλέον αποκαλυπτική πράξη του νεοελληνικού αναθεωρητισμού. Βασισμένη σε αυθεντικές μαρτυρίες, γυρίστηκε το 1977-1978 με τη χρηματοδότηση του κρατικού Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου (ΕΚΚ). Από την εποχή των γυρισμάτων (τρία μόλις χρόνια μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο) η Χουριέτ είχε καταγγείλει την ταινία, υποστηρίζοντας ότι έτσι

«υπονομεύονται» οι ελληνοτουρκικές συνομιλίες. Φυσικά το τουρκικό υπουργείο Εξωτερικών γνώριζε καλύτερους και αποτελεσματικότερους τρόπους διαμαρτυρίας. Οι τουρκικές αντιδράσεις απέδωσαν! Το ελληνικό υπουργείο Προεδρίας αρνήθηκε να δώσει άδεια προβολής στην ταινία, κάτι που ήταν απαραίτητο για να βγει στις αίθουσες. Επί πλέον, το ΕΚΚ, το οποίο ήταν ιδιοκτήτης της ταινίας και είχε ως προϊστάμενη αρχή το υπουργείο Βιομηχανίας, δέσμευσε την ταινία στο εργαστήριο. Μια κόπια που παρανόμως κατάφερε να εξασφαλίσει ο Κούνδουρος προβλήθηκε στο Φεστιβάλ Θεσσαλονίκης, αποσπώντας 9 βραβεία. Το υπουργείο Προεδρίας φοβούμενο την κατακραυγή δεν τόλμησε να απαγορεύσει την προβολή της ταινίας, η οποία παρέμενε δεσμευμένη στα συρτάρια του ΕΚΚ.

Η λαθραία κόπια στάλθηκε το 1982 (οκτώ χρόνια από την τουρκική εισβολή στην Κύπρο) στο Διεθνές Φεστιβάλ Βουδαπέστης. Μισή ώρα πριν από την προβολή της, κατέφθασε από το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών εντολή προς τον Έλληνα πρέσβη να εμποδίσει την προβολή της ταινίας. Ο Έλληνας πρέσβης ζήτησε με τη σειρά του από το ουγγρικό υπουργείο Εξωτερικών να εμποδίσει την προβολή της ταινίας. Πράγμα που έγινε! Λίγο αργότερα, με παρέμβαση του Μικρασιάτη, τότε υπουργού, Γιάννη Καψή έλαβε τέλος η ομηρία της ταινίας και το ΕΚΚ την παρέδωσε στον Νίκο Κούνδουρο. Ας σημειωθεί ότι με κοινή συμφωνία του σκηνοθέτη με το ΥΠΕΞ, η ταινία δεν θα έπρεπε να παιχτεί ποτέ - και ούτε έχει παιχτεί μέχρι σήμερα- στην ελληνική Θράκη.

Εν κατακλείδι

Τα γεγονότα που προαναφέρθηκαν συγκροτούν μέρος των σύγχρονων Λευκών Σελίδων. Η εξάλειψή τους αποτελεί ιστοριογραφικό καθήκον, που αφορά παράλληλα τη συλλογική μνήμη του νεότερου ελληνισμού. Διαπίστωση αποτελεί ότι, η ελλιπής ιστορική γνώση επηρεάζει τη σύγχρονη ελληνική ταυτότητα, με αποτέλεσμα να λαμβάνει διάφορες μορφές, πολλές φορές αλληλοαποκλειόμενες. Η εθνική ολοκλήρωση -με την έννοια της ισότιμης συμμετοχής όλων των ελληνικών ομάδων, καθώς και η σύνθεση των διαφορετικών ιστορικών εμπειριών σε μια ενιαία σύγχρονη ταυτότητα- μέσα στα στενά όρια του εθνικού κράτους στον Νότο της βαλκανικής χερσονήσου, αλλά και σ' ότι απέμεινε στην Κύπρο, παραμένει ακόμα ζητούμενο.

«Η Ελλάδα κάηκε, κατακάηκε...»

Η λαϊκή μούσα αποτύπωσε την ένταση των γεγονότων εκείνης της εποχής με πλήθος θρήνων για τη Μικρασιατική Καταστροφή και τη σφαγή της Σμύρνης. Την εποχή που η επίσημη Ελλάδα επιζητούσε τη λήθη ακόμα και με τη βία, στις γειτονιές των προσφύγων -αλλά και στις περιοχές εκείνες που η ελληνική αποτυχία πληρώθηκε με αίμα- τα τραγούδια είχαν άλλο ρυθμό και διαφορετικό στίχο. Ένα από τα πρώτα τραγούδια για τη μεγάλη ανθρωποσφαγή που

τραγουδήθηκε σε πολλές παραλλαγές, γράφτηκε μετά τις αιματηρές μάχες στο
Εσκή Σεχίρ:

«Εσκή Σεχίρ έρημο με σύρματα πλεγμένο,
μας έχεις κάψει την καρδιά παναθεματισμένο.
Η Προύσα και η Αρετσού, δεν ήταν του Κεμάλη,
μόνο τα παραδώσαν οι Γερμανοί τσι Γάλλοι.
Εσκή Σεχίρ έρημο με τα πολλά κανόνια,
μας έχεις κάψει την καρδιά για όλα μας τα χρόνια.
Στην Προύσα σφάζονται αρνιά, στην Αρετσού κριάρια
και μέσα στην Ανατολή σφάζουν τα παληκάρια.»

(Από τον δίσκο «Τραγούδια της προσφυγιάς», έκδ. Δήμος Καλαμαριάς)

Μέχρι σήμερα στα ελληνικά χωριά της Μαύρης Θάλασσας, στις παλιές
σοβιετικές περιοχές, οι πληθυσμοί που έχουν μικρασιατική προέλευση
θυμούνται ακόμα τα τραγούδια των παππούδων τους. Το παρακάτω τραγούδι το
τραγούδησε το ελληνικό γυναικείο συγκρότημα «Λύρα» από το Ντμανίσι της
κεντρικής Γεωργίας το 1991, στο πανελλήνιο φεστιβάλ που οργάνωσε η
«Πανσοβιετική Ομοσπονδία Ελληνικών Οργανώσεων ο Πόντος» στα ερείπια
της αρχαίας ελληνικής πόλης Γοργιπία, στη σημερινή Ανάπα της νότιας
Ρωσίας:

«Έντεστάθε' μας Ευρώπη, και
εμείς είμεν μοναχοί
εμείς κανέναν 'κι φοβούμεν
ο Θεός εμάς κρατεί.
Φωνάζει ο Κωνσταντίνον,
τα παιδιά μου εμπρός,
α κρούγομε την Τουρκία εσώστεψεν ο καιρός.
Εσείς περήφανα πουλάκια που πετάτε υψηλά,
αν περάτεν α' την Ελλάδαν, χαιρετίσματα πολλά.
Εγώ εσκοτώθηκα ο καϋμένος στις Αγκύρας τα βουνά
και αφήκα τα παιδιά μου πεινασμένα και γυμνά.
Οσα χρήματα και αν έχω δώστε τα στο βασιλιά
ας τα κάνουνε κανόνια να χτυπούνε την Τουρκία.»
Στα Ανώγεια της Κρήτης υπήρχε και μαντινάδα για την Καταστροφή:
«...Ζουμπούλια μην ανοίξετε, πουλιά μην κελαηδείτε
να κλαίτε τα στρατεύματα και να τα λυπηθείτε...
Νάχε μαυρίσει η μαύρη γη,
να μη βγάλει χορτάρι,
όταν εξεκινούσανε να πάνε στου Κεμάλη.
Και η Τουρκία ήταν πολλή και πήρεν τζη 'ποπίσω
και ο Κεμάλης είπενε κιανένα δε θ' αφήσω.

Καθώς αστράφτει και βροντά και ρίχνει κοκοσάλι
επέφταν οι οβίδες του του σκύλου του Κεμάλη.

Και ρίχνει χάμαι τα παιδιά

τ' αλαργοξορισμένα

κι άλλα εμένανε νεκρά, κι άλλα τραυματισμένα...»

(Από το βιβλίο: Γ. Σμπώκος, «Ανώγεια: Η ιστορία μέσα από τα τραγούδια
τους»)

Ενας από τους πλέον συγκλονιστικούς θρήνους είναι αυτός των Ελλήνων της
Πάφρας (ή Μπάφρα) στον βορρά της Μικράς Ασίας, οι οποίοι εξολοθρεύτηκαν
σχεδόν ολοκληρωτικά την περίοδο της Γενοκτονίας

«Κοίταξε τις πέτρες

της Άγκυρας,

βλέπε και τα δακρυσμένα μου μάτια.

Μείναμε σκλάβοι των Τούρκων,

για δεσ της μοίρας τα γραμμένα!

Οι λόφοι της Άγκυρας είναι μονοκόμματοι.

Η Ελλάδα κάηκε, κατακάηκε.

Να τυφλωθείς καταραμένε Άγγλε,

στην Ελλάδα δεν απόμεινε

καμιά ελπίδα.

Ο στρατός που πήγε για

την Άγκυρα.

Έμεινε εκεί, πεσκέσι στους Τούρκους.

Όσοι μας βοήθαγαν έκαναν

πίσω

και τους Έλληνες τους

παρέσυρε το κύμα»

(Από το άρθρο Γ. Θ. Αντωνιάδης, «Το τραγούδι των Ποντίων Παφραίων», περ.
Ποντιακή Εστία, τεύχ. 76, 1-2-1989).

Πώς να αναγνωρίσετε τα σημάδια αυτοκτονίας